

do kojih je dopro Herder, važna su faza. A 11. rečenicu bih malo promijenio i rekao: Ljeti voda od 25^o prijatno (ugodno) osvježuje pri kupanju.

Slavko Pavešić

DALJNI — DALJŃ

U daljnjem razvitku pokazat će se sve prednosti novog privrednog sistema. Na vaše ćemo upute dobro paziti u daljnjem radu. Sada ćemo opisati daljne razdoblje, koje vrlo dobro karakteriziraju našim ostaci suda. Poslije ove izdat ćemo još šest daljnjih knjiga.

U tim se rečenicama radi o pridjevu *daljnji* u različitim varijantama. Taj je pridjev načinjen od osnove, koja je u riječima *dalj*, *daljina*, i označuje ono, što je u *dalji*, *daljini*, što ima osobinu udaljenosti, kao što na pr. *krajnji* označuje ono, što je na kraju, što ima osobinu onoga, što je na kraju. To znači, da *daljnji* znači isto što *dalek*, *udaljen*. Takvo značenje toga pridjeva potvrđuju nam svi naši rječnici, u kojima se nalazi, i svi primjeri iz naših tekstova od 15. stoljeća, kada se on javlja, do našeg vremena. Tako ga na pr. Stulli u svom rječniku tumači hrvatskim riječima *dalekostajan* i *dalekokrajan*, talijanskim *lontano* i latinskim *longiquus*, *remotus*, *dissutus*, a Vuk riječima *entfernt*, *remotus*. Od primjera navest ću jedan od najstarijih i jedan iz 19. stoljeća. Meju bratiju bližnju ali *daljnju*. (Iz isprave od 1433. godine. Kukuljević, Listine hrvatske, 57.) Nam su puti *na daleko*, *daljnji* puti kaloviti. (Vuk, Život Srba seljaka, 8.) Komparativ pridjeva nisam našao ni u jednom tekstu, a po pravilu bi glasio *daljniji*, kao od *krajnji* — *krajnjiji*.

Ali ni navedeno značenje: *udaljen*, *dalek*, ni navedeni oblik: *pozitiv* ne idu u naše rečenice. U njima *daljnji* ne označuje ono, što je *daleko*, što je u prostornoj ili vremenskoj udaljenosti, već treba da znači ono, što će biti u budućnosti, ako potraje sadašnji rad ili sadašnje stanje.

Kako je moglo doći do takvog značenja, koje se javlja potkraj 19. stoljeća.

Kad tko dolazi k nama, a mi ne želimo, da se zaustavi kod nas, kažemo mu: »Idi dalje, vodi dalje!« t. j. nemoj se ovdje zaustaviti, nego nastavi hod ili vožnju i udalji se. Ne kažemo mu: »Vozi daljnje! Idi daljnje!« Tu *dalje* označuje kretanje naprijed i odmicanje, sve veće udaljivanje od onog mjesta, dokle se već došlo. Od toga mjesnog značenja razvija se i značenje nastavka rada, kao na pr. »Pjevaj dalje! Piši dalje! Misli dalje!« i t. d. Tu se više ne misli na prostorno udaljivanje, nego samo na to, da se nastavi i bez prekida vrši započeta radnja, kao što se i pri udaljivanju bez prekida vrši radnja odmicanja. Pjesnik Ivan Trnski nekada se na ovo značenje nastavljanja, osobito na izričaj *i tako dalje*, oborio kao na grdni germanizam, ali nije imao sasvim pravo. Prenošnje značenja s mjesnog na vremensko zajednički je misaoni proces ljudi, pa je takvo prenošenje moglo kod nas biti i samostalan proces, paralelan procesu u njemačkom. To nam potvrđuje i činjenica, što mjesni prilog *dalje* ima kod nas značenje nastavljanja već u početku 16. stoljeća, kad utjecaja njemačkog jezika na naš nije gotovo ni bilo. Jedna od najstarijih potvrda toga značenja nalazi se u knjizi Šimuna Kožičića Zadrana o životu rimskih arhijereja i cesara, koja je štampana glagoljicom na Rijeci 1531. godine: Cesarstvoval ako bi dalje (t. j. ako bi nastavio čarevati).

Prema priloškom komparativu *dalje* stoji pridjevski komparativ *dalji*, pa je i on već rano imao značenje nastavljanja. A upravo je to značenje, koje nama treba u rečenici na početku ovog članka. Stoga bi u njima svuda mjesto *daljnji* i njegovih varijacija trebalo kazati *dalji*.

Kako je došlo do toga, da se mjesto *dalji* upotrebljava *daljnji* i da to velikom broju ljudi uopće ne smeta? Mislim zbog ovog.

Pridjev *daljnji* upotrebljava se vrlo rijetko, gotovo samo u nekim narodnim pripovijetkama. Velikom broju ljudi je nepoznat i ne osjećaju mu značenje, pa su ga po zvučnoj sličnosti povezali s *dalji*, koji je svima poznat, osobito u svom mjesnom zna-

je izašao god. 1954., dakle poslije 10. izdanja Boranićeva Pravopisa. Nije dakle čudo, što i naši novinari i privrednici i pisci pretežno upotrebljavaju takav oblik te riječi. Neki bi rekli, da je to moć navike, a jezikoslovci bi rekli, da je to razumljiva težnja za postojanošću u književnom jeziku. Postavlja se sad pitanje, zašto je deseto izdanje Boranićeva Pravopisa ipak uvelo riječ *ogrev* bez glasa *j*. To je pravopisac uradio primjenjujući dosljedno pravilo, da se kratko *je*, koje je postalo od *jata*, iza dva suglasnika, od kojih je drugi *r*, pretvara u *e*. Kao što je od imenice *vrijeme* genitiv *vremena*, a od imenice *brijeg* nominativ množine *bregovi*, tako i prema glagolu *ogrjevati* dosljedno treba da bude *ogrev*. Ali staru tradiciju pisanja i izgovaranja *ogrjev* nije tako lako pobijediti, pogotovu kad je zasnovana na tako slavnim uzorima. Osim toga dolazi još jedan momenat za čuvanje toga *j*: glagoli *grijati*, *ogrjevati* i imenice *grijanje*, *zagrijavanje* imaju to *j* u korijenu. Sve je to djelovalo u tom pravcu, da se pisci nisu povelj za savjetom 10. izdanja Boranićeva Pravopisa. Stoga je i Pravopisna komisija, koja priprema nov, zajednički hrvatskosrpski pravopis, predvidjela dvostruko pisanje i dvostruk izgovor: *ogrev* i *ogrjev*, prema volji samoga pisca. Nema sumnje, da tradicija kod Hrvata nagoni na pisanje i izgovor *ogrjev*. Prema iznesenom ne treba od toga ni zazirati. Nepravilan i pogrešan je samo oblik *ogrijev*.

S riječju *svijetlo* stvar je nešto drugačija. Karadžić je uopće ne bilježi, u Broz-Ivekovićevu Rječniku god. 1901. zapisana je s dugim refleksom *jata* (*svijětlo*), premda ju je dr. Ivan Broz unio u svoj »Hrvatski pravopis« već god. 1892. s kratkim refleksom *jata*, dakle kao *svjetlo*: »svjetlo (imenica), *svjetlost*; drugo je *svijetlo* (pridjev).« I jedno i drugo zasnovano je na različitom izgovoru u ijekavskom govoru. Po člancima Alrije Nametka i Asima Pece u prošlom godištu *Jeziika* (br. 3. i 5.) vidimo, da se i u samoj Hercegovini izgovara dvojako: u jednom kraju, čini se, većem: *svjetlo*, a u drugom, manjem: *svijetlo*. Iveković se po-

ziva na slavonski ijekavski izgovor *svijetlo*. Prof. Boranić se opredijelio za izgovor *svijetlo* (»svjetlo, *griješkom* mjesto svjetlo«) i tako je to ušlo u hrvatsku književnu praksu, no i hrvatski su se književnici u tom kolebali, pa u Ive Vojnovića, Ks. Š. Đalskog i dr. nalazimo i *svjetlo* i *svijetlo*.¹ Čini se, da u posljednje vrijeme sve više preteže izgovor *svjetlo*, pa nije čudo, što se za nj založio i književnik Alija Nametak, koji je inače dosad sâm pisao *svijetlo*. O tom je pitanju raspravljala i Pravopisna komisija te se zbog proširenosti izgovora *svjetlo* opredijelila za taj lik, koji je osobito branio već prije toga prof. Jovan Vuković god. 1949. u svojim »Pravopisnim pravilima i uputstvima za pisanje ijekavskih glasovnih oblika« (Sarajevo, 1949, str. 19.). Prof. Vuković se pozivao i na ekavski akcent *světlo*, da pokaže paralelizam ijekavskog akcenta *svjětlo*. No i pobornici lika i akcenta *svijětlo* pozivali su se na ikavski paralelni akcent *svítlo*. O tom je pisao u 3. broju prvoga godišta *Jeziika* Marko Kosor, na str. 81. Sve je to, kao što vidimo, dosta zamršeno i možda bi bilo najbolje zadržati dvostrukost *svjetlo* i *svijetlo*, no Pravopisna se komisija trudila, da bude što manje dvostrukosti, te se opredijelila samo za *svjetlo*. Dakako, dok novi pravopis ne stupi na snagu, potrebno je držati se Boranićeva *svijetla*, koje ima dugu tradiciju, jer je svagdje u kulturnom svijetu običaj, da se držimo pravopisa, koji je na snazi.

Ljudevit Jonke

¹ Vidi *Jeziik* IV, 5, 156.

PREDSTAVLJATI — BITI

1. *Predstavila ga je svomu ocu.* — 2. *On nam se predstavio kao pjevač prvoga ranga.* — 3. *Svi smo mi kao djeca rado predstavljali i igrali se hajduka i razbojnika.* — 4. *Finska Nacionalna stranka predstavlja male činovnike.* — 5. *Naši reprezentativci su nas časno predstavljali u toj dalekoj zemlji.* — 6. *»Gorski vijenac« predstavlja jedno od najvrednijih književnih djela Južnih Slaveana.* — 7. *Materijal, kojim smo mi raspola-*

gali, predstavljao je jednim dijelom pretežno debele svinje. — 8. Iznenađenje predstavlja poboljšana pozicija Agrarne stranke. — 9. Pitanje je, čiju će svojinu predstavljati nove oranice. — 10. Spoznaje, do kojih je do pro deista Herder, za njegovo su vrijeme napredne i predstavljaju važnu fazu u razvoju historijske misli. — 11. Ljeti voda od 25^o predstavlja pri kupanju prijatno osvježanje. I t. d.

Značenje glagola *predstaviti* (*predstavljati*) nije u svim navedenim rečenicama isto. U 1. i 2. rečenici on znači prikazati, upoznati koga s kime rekavši mu, tko je i što je. U 3. rečenici znači glumiti, stavljati što pred oči, kao da se to stvarno zbiva, a u 4. i 5. rečenici taj glagol znači zastupati ili zamjenjivati koga, činiti što ili biti negdje mjesto koga drugoga. U ostalim rečenicama glagol je zapravo izgubio svoju određenost i služi kao pomoćni glagol u širem značenju te znači isto što glagol *biti* u toj službi.

Otkud toliko značenja?

Predstavljati (*predstaviti*) nije naša narodna riječ, ali je odavno preuzeta iz crkvenoslavenskog jezika, u kojem je načinjena prevodenjem grčkog glagola *proistēmi*. Pozajmicu i održavanje te riječi pomagala je i potreba pri prevodenju jednako građene latinske riječi *praepone*, a u novije doba i njem. riječi *vorstellen* i franc. *représenter*.

Prvobitno je riječ značila ono, što po svojoj konstrukciji i treba da znači: stavljati što pred koga. To je značenje i živjelo od 13. do 18. stoljeća, kako to potvrđuje i ovaj primjer: Premda mogaše izisti ono, što bi mu predstavili pred njega. (Iz djela fra Mihajla Radnića »Pogrđenje ispraznosti«, 1683. god.) U toku 18. stoljeća to značenje izumire i nalazi se još jedino u rječnicima s početka 19. stoljeća.

Iz toga osnovnog značenja razvija se značenje: voljeti što više od čega drugoga, pretpostavljati što, jer se ono, što se više voli, kao stavlja ispred onoga, što se manje voli. Najstarija potvrda tomu značenju, navedena u Akademijinu rječniku, potječe iz 16. stoljeća od Šimuna Kožičića Zadrana:

Konstantin... ostalim bratom od oca po tištamentu predstavljen. Žitija rimskih arhijerejev i cesarov, str. 39a. A među najmlađim potvrdama ova: U diljenju stvari pridstaviti se imaju rodbina siromašna rodbini bogatoj. Velikanović »Upućenja« 3, 142. Kako se vidi, i to preneseno značenje živjelo je od 16. do 18. stoljeća.

U 18. se stoljeću mjesto ovih javljaju nova, razvijena značenja, i to 1. staviti, stavljati što pred oči komu, prikazati komu što govorom, glumom, slikanjem, i 2. upoznati koga s kime rekavši mu, tko je i što je. Oba ta značenja žive i danas, kako to potvrđuju naša 1., 2. i 3. rečenica, koje su uzete iz današnjih novina.

U 19. se stoljeću pod utjecajem ruskog jezika razvilo i značenje zastupati koga, biti negdje mjesto koga, i to značenje živi i danas, kako se vidi iz naše 4. i 5. rečenice.

U naše vrijeme javlja se i novo značenje glagola, koje se vidi u rečenicama 6.—11., gdje on vrši ulogu pomoćnog glagola u širem smislu.

Je li dobra takva upotreba?

Istina, značenja »biti nešto« i »predstavljati nešto« (t. j. biti negdje mjesto nekoga, fungirati kao to, što predstavljam) dosta su blizu i ponekad je možda, osobito ako dodamo i malo agnosticizma, teško reći, da li što predstavlja nešto ili jest nešto, ali ipak to nije jedno i isto. Zamjena značenja »biti« i »predstavljati« rasplinjuje smisao i rečenicu čini mutnom. Ma koliko nas franc. talij. *représenter*, *rapresentare* navlačilo na upotrebu glagola *predstavljati* i u značenju »biti«, pa stoga možda i izgledalo kao neki evropeizam, a evropeizme — u načelu — nije potrebno bezuvjetno otklanjati, ipak mislim, da se toga treba kloniti, i uvijek, kad se o čemu govori da nešto jest, treba upotrebiti glagol *biti*. Tako bih ja misli u rečenicama 6.—11. rekao ovako: Gorski vijenac je jedno od najvrednijih djela. Materijal, kojim smo raspolagali, bile su jednim dijelom pretežno masne svinje. Iznenađenje je poboljšana pozicija i t. d. Pitanje je, čija će svojina biti nove oranice. Spoznaje,